

УДК 657:338.2

JEL: I25

DOI: 10.18524/2413-9998.2025.3(61).341548

М. А. Кіріліна

старший викладач

E-mail: kirilina1@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4527-792X

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульв., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

СТАН СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ

Освіта є ключовим чинником соціально-економічного розвитку держави, адже саме через систему освіти формується інтелектуальний потенціал, професійна компетентність робочої сили та здатність суспільства до інноваційного оновлення. В умовах сучасних трансформаційних процесів, посиленних воєнними викликами, актуальним стає дослідження взаємозв'язку між станом освітньої системи та показниками соціально-економічного розвитку України. У статті проведено аналіз основних кількісних і якісних показників, що характеризують вплив освіти на економіку: рівень охоплення населення освітою, частка витрат державного бюджету на освіту, рівень зайнятості випускників, частка населення з вищою освітою, показники продуктивності праці, валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення, а також індекси людського розвитку та глобальної конкурентоспроможності. Доведено, що інвестиції в освіту прямо корелюють зі зростанням ВВП, підвищенням рівня інноваційної активності підприємств, зниженням безробіття та посиленням соціальної стабільності. Визначено, що якість освіти формує передумови для підвищення ефективності використання людського капіталу, сприяє зростанню продуктивності праці та забезпечує довгострокові конкурентні переваги національної економіки. В умовах війни система освіти України відіграє подвійну роль: з одного боку — як інституція відтворення людського капіталу, з іншого — як чинник психологічної та соціальної стійкості суспільства. Результати дослідження свідчать, що для забезпечення сталого розвитку необхідне підвищення ефективності управління освітньою системою, розширення фінансування, модернізація освітніх програм відповідно до потреб ринку праці та активізація міжнародного співробітництва у сфері освіти.

Ключові слова: система освіти, соціально-економічний розвиток, людський капітал, інвестиції в освіту, інновації, продуктивність праці, ВВП, зайнятість, сталий розвиток.

Вступ. Освіта є основою формування конкурентоспроможної нації та рушієм розвитку економіки знань. Вона визначає рівень соціальної

мобільності, економічної активності населення, технологічного прогресу та національної безпеки. Сучасний стан системи освіти в Україні зазнав істотного впливу соціально-економічних криз, пандемії COVID-19 та повномасштабної війни, що ставить перед нею виклики забезпечення якості, доступності та гнучкості освітніх процесів.

Дослідженню проблеми ролі освіти у забезпеченні соціально-економічного розвитку присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. В сучасних дослідженнях усе більше уваги приділяється впливу якості освіти, доступності освітніх послуг та відповідності освітніх програм вимогам ринку праці на соціально-економічну динаміку держави. Попри значну кількість наукових досліджень, залишається відкритим питання визначення кількісних і якісних показників, що об'єктивно відображають вплив системи освіти на соціально-економічний розвиток. Недостатньо розробленими залишаються методологічні підходи до комплексної оцінки цього впливу з урахуванням регіональних диспропорцій, цифрових трансформацій та умов воєнного часу. Саме тому актуальним є подальший аналіз сучасного стану освітньої системи України та обґрунтування її ролі у забезпеченні стійкого соціально-економічного зростання.

Метою статті є визначення та обґрунтування взаємозв'язку між станом системи освіти та соціально-економічним розвитком України.

Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати наступні задачі: охарактеризувати теоретичні підходи до визначення ролі освіти у соціально-економічному розвитку; визначити систему показників, що відображають вплив освіти на економіку; за показниками проаналізувати основні тенденції розвитку освіти в Україні; оцінити взаємозв'язок між інвестиціями в освіту, рівнем освіченості населення та показниками ВВП, зайнятості, продуктивності праці; сформулювати рекомендації щодо підвищення ефективності освітньої політики.

Результати та обговорення. Проблема взаємозв'язку освіти та соціально-економічного розвитку є предметом дослідження багатьох наукових шкіл і концепцій, що відображають різні аспекти впливу освіти на економіку, суспільство та державу. Серед основних теоретичних підходів, які формують наукове підґрунтя цієї проблематики, слід виділити неокласичну теорію людського капіталу, інституційний підхід, теорію інноваційного розвитку та соціологічний підхід до освіти як чинника соціальної мобільності.

Одним із фундаментальних підходів до розуміння ролі освіти є теорія людського капіталу, започаткована Т. Шульцем та Г. Бекером. Відповідно до цієї концепції, освіта розглядається як інвестиція у людину, що підвищує її продуктивність праці, рівень доходів та загальну ефективність економіки [1;2]. Освітні інвестиції забезпечують зростання кваліфікації працівників, розвиток професійних навичок, творчого мислення й інноваційного потенціалу. Т. Шульц [1] зазначав, що вкладення в освіту мають економічну віддачу, подібну до капіталовкладень у виробництво, а Г. Бекер [2] довів, що країни з високим рівнем освіти населення демонструють швидше економічне зростання. Сучасні дослідження Світового банку підтверджують цей зв'язок: підвищення якості освіти на 1% веде до зростання ВВП на 0,3–0,5% [3]. Таким чином, освіта виступає стратегічним ресурсом розвитку економіки знань.

Інституційна теорія підкреслює, що освіта є не лише економічною категорією, а й соціальним інститутом, який формує норми, цінності, соціальні відносини й культуру праці. На думку Д. Норта та інших представників інституціоналізму, стійкі інститути освіти створюють передумови для ефективного функціонування ринкової економіки, зменшення транзакційних витрат і підвищення довіри в суспільстві [4].

Освітня система сприяє соціальній інтеграції, створенню громадянської ідентичності та формуванню активної позиції населення. У контексті України цей підхід є надзвичайно важливим, адже освіта відіграє ключову роль у відновленні соціального капіталу та довіри між громадянами в умовах війни.

Теорія інноваційного розвитку (Й. Шумпетер, К. Фрімен, Б. Лундвалл) розглядає освіту як основу формування інноваційного потенціалу економіки. Освіта, особливо вища та професійна, забезпечує підготовку кадрів для наукоємних галузей, стимулює наукові дослідження, розробки та комерціалізацію знань [5].

За даними OECD [6], країни, що мають високу якість освітніх послуг і значну частку випускників STEM-спеціальностей, демонструють вищий рівень інноваційної активності підприємств і більш стійке економічне зростання. Таким чином, освіта є одним з головних факторів переходу від сировинної до інноваційної моделі розвитку.

Соціологічні теорії (Е. Дюркгейм, П. Бурдьє, Т. Парсонс) розглядають освіту як механізм соціальної мобільності та відтворення соціальної структури. За їх теорією, освіта забезпечує не лише економічні переваги,

а й соціальну інтеграцію, сприяє зниженню рівня нерівності, розвитку громадянської свідомості й соціальної відповідальності [7].

У сучасній науці спостерігається тенденція до інтеграції зазначених теоретичних підходів в межах синергетичної моделі, що трактує освіту як багатовимірний феномен, де економічна, соціальна та культурна складові взаємодіють у єдиній системі [8]. Освіта формує базу для сталого розвитку, підвищує адаптивність економіки до глобальних змін та виступає ключовим чинником інноваційної й соціальної стійкості держави.

Для оцінки впливу освіти на соціально-економічний розвиток використано такі ключові показники: рівень охоплення населення освітою; частка видатків державного бюджету на освіту у ВВП; рівень освіченості населення; рівень зайнятості випускників; індекс людського розвитку (HDI); ВВП на душу населення; рівень інноваційної активності підприємств.

Розглянемо та проаналізуємо ці показники.

Важливим макроекономічним індикатором, що відображає пріоритетність освіти в економічній політиці держави є частка видатків державного бюджету на освіту у валовому внутрішньому продукті (ВВП). Високий рівень таких витрат зазвичай свідчить про зобов'язання уряду інвестувати в людський капітал, що є основою для сталого соціально-економічного розвитку. Інвестиції в освіту безпосередньо сприяють розвитку кваліфікованої робочої сили, що підвищує продуктивність праці та інноваційний потенціал економіки. Країни з високими витратами на освіту зазвичай мають вищі показники економічного зростання та конкурентоспроможності на світовій арені. Доступна та якісна освіта забезпечує рівні можливості для всіх верств населення, що сприяє зниженню соціальної нерівності та підвищенню соціальної мобільності. Це, в свою чергу, сприяє соціальній стабільності та зменшенню рівня бідності. Освічене населення є основою для розвитку наукоємних галузей та технологічних інновацій. Інвестиції в освіту сприяють розвитку наукових досліджень, що є ключовим фактором для переходу до економіки знань. У 2022 році частка видатків на освіту у ВВП України становила 5,93% [9]. Це є вищим за середній світовий показник, що свідчить про значні інвестиції держави в освітній сектор. За даними Світового банку, у 2023 році середній рівень витрат на освіту у ВВП для країн з високим та середнім рівнем доходу становив 3,7% [10].

Ще одним із ключових макроекономічних показників, що характеризує середній рівень економічного добробуту населення та ефективність

економіки країни є Валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення. Цей показник часто використовується як індикатор рівня розвитку та порівняння економічного потенціалу різних держав [9,11]. Освіта підвищує кваліфікацію та професійні навички робочої сили, що безпосередньо збільшує продуктивність праці. Вища продуктивність сприяє більш ефективному виробництву товарів і послуг, що підвищує ВВП на душу населення [1,2]. Країни з розвинутою системою освіти мають більшу кількість кваліфікованих фахівців у наукоємних та інноваційних галузях, що стимулює розвиток високотехнологічних секторів економіки. Це створює умови для економічного зростання та збільшення доходів на душу населення. Освічене населення демонструє вищий рівень участі у трудовій діяльності та підприємницькій активності. Це підвищує загальний обсяг економічних транзакцій у країні, що також позитивно впливає на ВВП на душу населення [6]. Дослідження показують, що країни, які систематично інвестують у розвиток освіти, отримують значну економічну віддачу у вигляді збільшення ВВП на душу населення протягом 10–20 років. Наприклад, за даними Світового банку, підвищення середньої тривалості освіти населення на 1 рік може збільшити ВВП на душу населення приблизно на 3–6% у довгостроковій перспективі [3]. У 2023 році ВВП на душу населення в Україні за паритетом купівельної спроможності становив близько 14 500 доларів США [9]. Водночас частка населення з вищою освітою перевищує 30% [12], що свідчить про позитивну кореляцію між розвитком системи освіти та економічним добробутом. У країнах з високим рівнем розвитку освіти (наприклад, Фінляндія, Німеччина, Канада) ВВП на душу населення перевищує 50 тис. дол. США [9]. Це підтверджує тісний зв'язок між якістю освіти та економічними результатами.

Рівень охоплення населення освітою є одним із базових індикаторів, який характеризує доступність і якість освітніх послуг, а також ступінь залучення населення до системи освіти. Цей показник, як правило, визначається як відсоток осіб певної вікової групи, які навчаються у закладах освіти відповідного рівня (дошкільного, шкільного, професійного чи вищого). У міжнародній статистиці таких організацій як UNESCO, OECD, Світовий банк цей показник часто подається у формі Gross Enrollment Ratio (GER) та Net Enrollment Ratio (NER). Перший показник, Gross Enrollment Ratio (GER), є загальним коефіцієнтом охоплення освітою, який показує відношення кількості учнів до чисельності населення відповідного віку. Другий - Net Enrollment Ratio (NER) - є чистим коефіцієн-

том охоплення освітою, що враховує лише тих, хто навчається у віці, передбаченому для цього рівня освіти. Високий рівень охоплення освітою означає, що більша частина населення набуває знань, компетентностей і професійних навичок, необхідних для участі у сучасному виробництві. Це безпосередньо підвищує продуктивність праці, конкурентоспроможність робочої сили та потенціал інноваційного розвитку економіки [3]. Чим ширше охоплення населення освітою, тим більше рівень соціальної мобільності, зменшення майнової та гендерної нерівності, що сприяє соціальній стабільності та інклюзивному розвитку. Таким чином, освіта виступає важливим соціальним ліфтом, що є чинником зниження соціальної нерівності. Міжнародні дослідження показують тісний зв'язок між рівнем охоплення освітою та темпами зростання ВВП. Відповідно до даних Світового банку, підвищення рівня охоплення середньою освітою на 10% призводить до збільшення темпів економічного зростання на 0,5–0,7% у довгостроковій перспективі [3]. Високий рівень охоплення освітою створює основу для розвитку наукоємних галузей, цифровізації економіки та розширення дослідницького потенціалу держави. За даними ЮНЕСКО, країни з широким доступом до освіти мають більше можливостей для впровадження технологічних інновацій [3]. Освічене населення демонструє вищу тривалість життя та більшу участь жінок на ринку праці, що сприяє формуванню збалансованої демографічної структури та сталому розвитку соціальної сфери. Показник охоплення освітою є складовою Індексу людського розвитку (HDI), який використовується ООН для оцінки рівня розвитку країн світу. Високі значення цього індикатора свідчать про розвинену систему освіти, ефективну державну політику у сфері соціальних інвестицій, рівні можливості для громадян щодо отримання знань і професійної підготовки. Зокрема, країни з коефіцієнтом охоплення середньою освітою понад 90% (Фінляндія, Канада, Південна Корея) стабільно демонструють високі значення ВВП на душу населення, високий рівень зайнятості та інноваційної активності. Для України рівень охоплення освітою залишається відносно високим (понад 95% у базовій середній школі), однак існують регіональні диспропорції, посилені війною - особливо у прифронтових і тимчасово окупованих територіях [12,15]. Тому забезпечення рівного доступу до освіти для всіх категорій населення є критично важливим фактором відновлення людського потенціалу країни.

Рівень освіченості населення є важливим індикатором для оцінки доступу до освіти, ефективності освітніх систем та загального розвитку

країни. Рівень освіченості визначається як відсоток осіб віком від 15 років і старших, які можуть читати та писати з розумінням. Цей показник зазвичай розраховується на основі переписів населення або спеціалізованих опитувань, проведених національними статистичними органами або міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО та Світовий банк. Високий рівень освіченості сприяє підвищенню продуктивності праці, розвитку інновацій та конкурентоспроможності економіки. Освічене населення здатне адаптуватися до змін на ринку праці та ефективно використовувати новітні технології. Високий рівень такого показника говорить і про соціальну стабільність, і про політичну участь. Освіта є основою для зменшення соціальної нерівності, сприяє рівним можливостям для всіх верств населення та знижує рівень бідності. Освічені громадяни більш активно беруть участь у політичному житті, приймають обґрунтовані рішення та сприяють розвитку демократичних інститутів. Рівень освіченості серед дорослого населення України становить 100% [16]. Це свідчить про високий рівень доступу до освіти та ефективність освітньої системи в країні. Середній рівень освіченості серед дорослого населення світу становить 86,3% [16]. Однак цей показник значно варіюється в залежності від регіону та рівня розвитку країни. Наприклад, у розвинутих країнах цей показник часто перевищує 96%, тоді як у країнах, що розвиваються, може бути значно нижчим. Рівень освіченості населення є важливим індикатором соціально-економічного розвитку країни. Високий рівень освіченості сприяє економічному зростанню, соціальній стабільності та розвитку демократичних інститутів. Для подальшого розвитку необхідно забезпечити рівний доступ до якісної освіти для всіх верств населення, зокрема в сільських та віддалених регіонах, а також зменшити гендерні та соціальні нерівності в освіті.

Рівень інноваційної активності підприємств є показником, що відображає здатність підприємств розробляти, впроваджувати та комерціалізувати нові продукти, технології, процеси або послуги. Зазвичай він вимірюється через такі критерії: частка підприємств, які реалізували інновації, обсяг витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), частка доходів від нових або удосконалених продуктів у загальному доході компанії [17]. Високий рівень освіти працівників, особливо у сферах науки, технологій, інженерії та математики (STEM), забезпечує підприємствам кваліфіковану робочу силу, здатну генерувати нові ідеї та впроваджувати інновації. Цей факт додатковий раз дово-

дять, що рівень освіти безпосередньо впливає на здатність підприємств до інноваційної діяльності. Країни з високим рівнем інноваційної активності підприємств зазвичай мають добре розвинену систему освіти, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, дослідників та інженерів. Це створює сприятливі умови для трансфера знань з університетів у промисловість і сприяє економічному зростанню [18].

Рівень інноваційної активності підприємств може використовуватися як непрямий показник ефективності інвестицій у системи освіти. Інноваційні підприємства створюють нові робочі місця, підвищують продуктивність праці, збільшують доходи населення та сприяють зростанню ВВП. Відповідно, рівень інноваційної активності слід вважати важливим індикатором того, наскільки розвиток освіти трансформується у реальні економічні та соціальні результати. За даними Державної служби статистики України, у 2023 році лише близько 12% промислових підприємств реалізували інноваційні продукти, при цьому більшість інновацій припадає на підприємства, де працюють високоосвічені фахівці [12]. В країнах ЄС частка інноваційних підприємств у промисловості перевищує 40%, що корелює з високим рівнем вищої освіти населення та розвитком системи професійної підготовки [16].

Комплексним показником, який використовується для оцінки загального рівня розвитку країни, є Індекс людського розвитку (HDI). Він включає три основні складові: тривалість життя при народженні (індикатор здоров'я); рівень освіти (індикатори середньої тривалості навчання у дорослих і очікуваної тривалості навчання у дітей); валовий національний дохід на душу населення (GNI per capita) (економічний добробут) [19]. Рівень освіти безпосередньо включений до формули розрахунку HDI, що дозволяє кількісно оцінити внесок освітньої системи у загальний розвиток країни. Високі показники середньої тривалості навчання та очікуваної тривалості освіти можуть свідчити про ефективну систему освіти, що в свою чергу задіяна у формуванні висококваліфікованої робочої сили. Індекс розвитку людського капіталу дозволяє простежити, як покращення освіти впливає на економічний добробут населення. Внаслідок дані досліджень Світового банку, бачимо, що країни з високим рівнем освіти часто демонструють вищий ВВП на душу населення, більшу продуктивність праці та інноваційну активність підприємств [11]. Індекс враховує соціальні аспекти розвитку, такі як рівень освіти та тривалість життя. Це дозволяє визначати, наскільки інвестиції в освіту

сприяють соціальному підйому, зменшенню нерівності та підвищенню якості життя населення.

Використання HDI дає змогу порівнювати країни за рівнем розвитку, визначати сильні та слабкі сторони освітньої політики та планувати інвестиції в освіту для підвищення економічної та соціальної ефективності [20]. За даними Програми розвитку ООН (ПРООН), Індекс розвитку людського капіталу України у 2023 році становив 0,774, що відповідає високому рівню людського розвитку [14]. Освітній компонент HDI показав значну роль у формуванні цього результату, оскільки середня тривалість навчання дорослого населення становить понад 12 років. Середній світовий HDI у 2023 році складав 0,737. Країни з високим рівнем HDI (наприклад, Норвегія, Швейцарія, Сингапур) мають високий рівень охоплення освітою та значну частку населення з вищою освітою, що підтверджує важливість освіти для економічного та соціального розвитку [6].

Широко використовується для оцінки ефективності освітньої системи та її впливу на соціально-економічний розвиток країни показник рівня зайнятості випускників. Цей показник відображає частку осіб, що отримали освіту певного рівня (середню, професійну чи вищу) і протягом певного періоду після завершення навчання працевлаштовані за фахом або у суміжних сферах. Рівень зайнятості випускників показує, наскільки освітня програма відповідає потребам ринку праці. Високий рівень працевлаштування свідчить про те, що освіта формує навички та компетенції, які затребувані роботодавцями, і таким чином безпосередньо впливає на економічний розвиток. Зайняті випускники підвищують продуктивність праці та інноваційний потенціал підприємств. Країни з високим рівнем працевлаштованості випускників демонструють вищу ефективність використання людського капіталу та зростання ВВП на душу населення [13]. Зайнятість випускників сприяє соціальній інтеграції молоді, зменшенню ризику безробіття, бідності та соціальної напруженості. Це позитивно впливає на розвиток соціальної сфери та підвищує якість життя населення. Показник дозволяє також визначати дисбаланси між пропозицією освітніх послуг та потребами ринку праці. Наприклад, низький рівень зайнятості випускників певних спеціальностей може свідчити про необхідність модернізації освітніх програм або розвиток додаткових компетенцій. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2023 році рівень працевлаштування випускників вищих навчальних закладів протягом року після завершення навчання складав близько

75% [21]. Найвищий рівень зайнятості спостерігається серед випускників технічних та ІТ-спеціальностей, тоді як гуманітарні спеціальності демонструють нижчий показник. За даними OECD за 2023 рік, у середньому у країнах ЄС рівень працевлаштованості випускників вищих навчальних закладів протягом року після завершення навчання складає близько 85% [6]. Країни з високим рівнем освіти та адаптованою до ринка праці системою освіти демонструють стабільно високі показники зайнятості молоді.

Висновки. Система освіти є критичною для розвитку людського капіталу та економіки знань. Вона одночасно виконує економічну, соціальну та інноваційну функції, підвищує професійні компетенції, стимулює продуктивність та інновації, сприяє соціальній інтеграції. Показники охоплення освітою, витрат на освіту та рівня освіченості демонструють прямий вплив на ВВП, продуктивність і інноваційну активність. Незважаючи на високий базовий рівень освіти, в Україні залишаються регіональні та соціальні диспропорції, що обмежують доступ до якісної освіти. Інтеграція теоретичних підходів дозволяє розглядати освіту як багатовимірний феномен, що формує економічні, соціальні та культурні аспекти розвитку держави.

Список використаної літератури

1. Schultz T. W. Investment in human capital. *American Economic Review*. 1961. Vol. 51, No. 1. P. 1–17. URL: <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>
2. Becker G. S. Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education. National Bureau of Economic Research, 1964. URL: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3730/c3730.pdf>
3. World Bank. Education Statistics Database 2024. URL: <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0038480/education-statistics>
4. North D. C. Structure and change in economic history. New York : W. W. Norton & Company, 1981. 284 p.
5. Йозеф Алоїс Шумпетер (Joseph Alois Schumpeter) [Електронний ресурс]. Візіонери. URL: <https://visionary.management.com.ua/management/jozef-alois-shumpeter-joseph-alois-schumpeter/>
6. Education at a Glance 2023: OECD Indicators [Електронний ресурс]. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/09/education-at-a-glance-2023_581c9602/e13bef63-en.pdf
7. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / пер. з фр. Г. Філіпчука. Київ : Юніверс, 2004. 688 с.
8. Синергетика і освіта: монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.

9. Україна: Витрати на освіту, відсоток ВВП [Електронний ресурс].
URL: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Education_spending/
10. World Bank. Government expenditure on education, total (% of GDP) – Upper middle income [Електронний ресурс].
URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=XT>
11. World Bank. Human capital reviews [Електронний ресурс]. URL:
<https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital/brief/human-capital-reviews>
12. Державна служба статистики України. Освіта [Електронний ресурс].
URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publosvita_u.htm
13. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2024 [Електронний ресурс].
URL: <https://www.unesco.org/reports/gem-report/en/2024>
14. Україна залишається країною з високим Індексом людського розвитку. Звіт UNDP [Електронний ресурс]. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayinouy-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp>
15. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>
16. World population review. Literacy rate by country [Електронний ресурс].
URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/literacy-rate-by-country>
17. Eurostat. EU key indicators: Community innovation survey [Електронний ресурс].
URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
18. European Commission. European Innovation Scoreboard 2023 [Електронний ресурс].
URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/european-innovation-scoreboard-2023_en
19. United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Report 2023/24 [Електронний ресурс]. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
20. Кіріліна М. А. Індекси та рейтинги як маркетинговий інструмент визначення конкурентоспроможності системи управління. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-69>
21. Міністерство освіти і науки України. Звіт з моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти (дати спостереження – 01.11.2023 та 01.11.2024) [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/05/07/zvit-z-monitorynhu-pratsevlashtuvannya-2023-2024-rozmishcheno-07-05-2025.pdf>

Стаття надійшла 29.10.2025 р.

M. A. Kirilina

Senior Lecturer

E-mail: kirilina1@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4527-792X

Odesa I. I. Mechnikov National University

24/26 Frantsuzkyi Blvd., Odesa, 65058, Ukraine

THE STATE OF EDUCATION SYSTEM AND ITS IMPACT ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE: AN ANALYSIS OF INDICATORS

Education is a key factor in the socio-economic development of a state, as it is through the education system that intellectual potential, professional competence of the workforce, and society's capacity for innovative renewal are formed. In the context of modern transformation processes, exacerbated by military challenges, the study of the relationship between the state of the education system and indicators of Ukraine's socio-economic development becomes relevant. The article analyzes the main quantitative and qualitative indicators characterizing the influence of education on the economy: the level of educational attainment of the population, the share of state budget expenditures on education, the employment rate of graduates, the share of the population with higher education, labor productivity indicators, gross domestic product (GDP) per capita, as well as the Human Development and Global Competitiveness Indices. It is proven that investments in education directly correlate with GDP growth, increased level of innovative activity of enterprises, reduction of unemployment, and strengthening of social stability. It is determined that the quality of education creates the prerequisites for increasing the efficiency of human capital utilization, promotes labor productivity growth, and ensures long-term competitive advantages for the national economy. Under the conditions of war, Ukraine's education system plays a dual role: on the one hand, as an institution for the reproduction of human capital, and on the other, as a factor of psychological and social resilience of society. The results of the study indicate that ensuring sustainable development requires improving the efficiency of education system management, expanding funding, modernizing educational programs in accordance with the needs of the labor market, and intensifying international cooperation in the field of education.

Keywords: education system, socio-economic development, human capital, investments in education, innovations, labor productivity, GDP, employment, sustainable development.

References

1. Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *American Economic Review*, 51(1), 1–17.
<https://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>
2. Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education*. National Bureau of Economic Research.
<https://www.nber.org/system/files/chapters/c3730/c3730.pdf>
3. World Bank. (2024). *Education statistics database 2024*.
<https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0038480/education-statistics>
4. North, D. C. (1981). *Structure and change in economic history*. W. W. Norton & Company.
5. *Yozef Alois Schumpeter (Joseph Alois Schumpeter)*. (n.d.). Visionary.
<https://visionary.management.com.ua/management/jozef-alois-shumpeter-joseph-alois-schumpeter/>
6. OECD. (2023). *Education at a glance 2023: OECD indicators*.

- https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/09/education-at-a-glance-2023_581c9602/e13bef63-en.pdf
7. Aron, R. (2004). *Etapy rozvytku sotsiologichnoi dumky* [Stages of development of sociological thought] (H. Filipchuk, Trans.). Yunivers. [in Ukrainian].
  8. Kremen, V. H. (Ed.). (2014). *Synerhetyka i osvita* [Synergetics and education]. Instytut obdarovanoi dytyny. [in Ukrainian].
  9. The Global Economy. (n.d.). *Ukraina: Vytraty na osvitu, vidsotok VVP* [Ukraine: Education spending, % of GDP]. https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Education_spending/
  10. World Bank. (n.d.). *Government expenditure on education, total (% of GDP) – Upper middle income*. <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=XT>
  11. World Bank. (n.d.). *Human capital reviews*. <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital/brief/human-capital-reviews>
  12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). *Osvita* [Education]. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publosvita_u.htm [in Ukrainian].
  13. UNESCO. (2024). *Global education monitoring report 2024*. <https://www.unesco.org/reports/gem-report/en/2024>
  14. United Nations Development Programme. (n.d.). *Ukraina zalyshaietsia krainoiu z vysokym indeksom liudskoho rozvytku: Zvit UNDP* [Ukraine remains a country with a high Human Development Index: UNDP report]. <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayinoyu-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp> [in Ukrainian].
  15. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2022). *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032]. <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki> [in Ukrainian].
  16. World Population Review. (n.d.). *Literacy rate by country*. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/literacy-rate-by-country>
  17. Eurostat. (n.d.). *EU key indicators: Community innovation survey*. <https://ec.europa.eu/eurostat>
  18. European Commission. (2023). *European innovation scoreboard 2023*. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/european-innovation-scoreboard-2023_en
  19. United Nations Development Programme. (2024). *Human development report 2023/24*. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
  20. Kirilina, M. A. (2022). Indeksy ta reitynhy yak marketynhovi instrument vyznachennia konkurentospromozhnosti systemy upravlinnia [Indices and rankings as a marketing tool for determining the competitiveness of the management system]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, (40). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-69> [in Ukrainian].
  21. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2025). *Zvit z monitorynhu pratsevlashtuvannia vypusknykiv zakladiv vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity (daty sposterezhenia – 01.11.2023 ta 01.11.2024)* [Report on monitoring the employment of graduates of higher and professional pre-higher education institutions]. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/05/07/zvit-z-monitorynhu-pratsevlashtuvannya-2023-2024-rozmishcheno-07-05-2025.pdf> [in Ukrainian].